

ЛІТЕРАТУРА

1. Тихомиров Ю.А. Курс административного права и процесса: Учебник. –М.: Юрид. лит., 1998. –798 с.
2. Алексеев С.С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве. –М.: Юрид. лит., 1989. –288 с.
3. Бахрах Д.Н. Административное право России: Учебник. –М.: Норма, 2002. –444 с.
4. Бляхман Б.Я. Правовой режим в системе регулирования социальных отношений. –Кемерово, 1999. –С.7-47.
5. Матузов Н.И., Малько А.В. Правовые режимы: вопросы теории и практики // Правоведение. –1996. –№ 1. –С.17-18.
6. Хазанов С.Д. Институт административно-правовых режимов в системе административного права // Институты административного права России. –1999. –№ 3.
7. Административное право Украины: Учебник /Под ред. Ю.П. Битяка. –Харьков: Право, 2003. –576 с.
8. Исаков В.Б. Правовые режимы и их совершенствование // XXVII съезд КПСС и развитие теории права. –Свердловск, 1982. –С.34-39.
9. Большой энциклопедический словарь /Гл. ред. А.М. Прохоров. –М.: Большая российская энцикл.; СПб.: Норинт, 1998. –1456 с.
10. Словарь иностранных слов /Гл. ред. Ф.Н. Петрова. –М.: Рус. яз., 1983. –608 с.
11. Кузніченко С.О. Управління органами внутрішніх справ в особливих умовах, викликаних аномальними явищами техногенного і природного характеру. –Харків: Вид-во НУВС, 2001. –170 с.
12. Матузов Н.И., Малько А.В. Политико-правовые режимы: актуальные аспекты // Общественные науки и современность. –1997. –№ 1.
13. Родионов О.С. Правовые режимы как важнейший элемент юридической политики // Правоведение. –1997. –№ 3.
14. Алексеев С.С. Общая теория права: В 2-х т. -Т.1. –М.: Юрид. лит., 1982. –452 с.
15. Конституція України // ВВР України. –1996. –№ 30. –Ст.141.
16. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.03 р. // ВВР України. –2001. –№ 9. –Ст.38.
17. Административное право: Учебник /Под ред. Ю.М. Козлова, Л.Л. Попова. –М.: Юристъ, 2000. –728 с.
18. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р., № 435-IV. -Кн. I // ВВР України. –2003. –№ 40. –Ст.356.
19. Хаманева Н.Ю. Судебный контроль за реализацией прав в сфере исполнительной власти. –М., 1999. –225 с.

Надійшла до редакції 09.03.2005

КОВАЛЕВА М.В. ПОНЯТИЕ, СОДЕРЖАНИЕ И СТРУКТУРА АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВЫХ РЕЖИМОВ В СФЕРЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Рассмотрена необходимость использования юридического понятия «административно-правовой режим в сфере предпринимательской деятельности», приведено его определение, содержание и структура.

KOVALYOVA M.V. NOTION, CONTENTS AND STRUCTURE OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGIMES IN THE SPHERE OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES

Necessity of use of legal concept «an administrative-legal regime in sphere of enterprise activity» is considered, its definition, the maintenance and structure is given.

УДК 349.22

Т.Л. ПОСТРИГАНЬ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЯК ГАРАНТІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ

Розглянуті поняття, сутність, функції та класифікація юридичних гарантій трудових прав працівників.

Визнання, дотримання і захист прав людини і громадянина – один з найбільш важливих показників стану конституційної законності і конституційного правопорядку в суспільстві і державі. Цією проблемою займалися, зокрема, українські дослідники М.М. Клемпарський, К.Ю. Мельник, І.В. Пахар та інші.

Разом із тим, поняття соціального захисту як гарантії реалізації трудових прав потребує розкриття суті, змісту гарантій трудових прав та їх реалізації. Гарантії прав і обов'язків виступають одним із елементів змісту статусу суб'єктів трудових правовідносин. Поняття гарантій базуються на основних конституційних принципах: гуманізм, справедливості, верховенстві права, законності, доцільності, рівноправності та ін. Створення гарантій - це обов'язок держави щодо особи й до всього суспільства в

цілому. Державні органи мають забезпечувати та охороняти права і свободи громадян, вступати у взаємовідносини з громадянами з приводу безпосередньої реалізації цих прав [1, с.23].

Практика свідчить, що законодавче встановлення гарантій при всій своїй значущості – лише початок справи. Більш важливо провести, перетворити гарантії в життя. Тому при встановленні гарантій потрібно приділяти увагу опрацюванню чітких механізмів їх реального виконання. Крім того, гарантії порівняно з названим механізмом мають вузький зміст, виступають лише невід'ємною, складовою частиною соціально-юридичного механізму охорони і захисту прав людини [2, с.460-461].

Під гарантіями розуміють умови та засоби, що забезпечують фактичну реалізацію і всебічну охорону прав

громадян [3, с.671]. У правовій літературі зустрічаються й інші визначення цих гарантій. Деякі автори, наприклад, пропонують ввести загальне поняття "умов" реалізації прав громадян на відміну від поняття "гарантії", а гарантії розглядати як різноманітні види умов, що сприяють реалізації прав громадян. Інші автори стверджують, що політичні, економічні, духовні умови самі по собі не є підставою реалізації прав і свобод особистості. Вони стають власне гарантіями лише через юридичну форму і організаційні зусилля держави і суспільства [4, с.41]. Існує також точка зору, за якою найбільш загальне поняття гарантій прав і обов'язків громадян можна звести до сукупності соціальних структур, що виступають як засоби забезпечення прав та обов'язків.

М. Бояринцева пропонує визначення гарантій як сукупності (системи) умов або засобів, що сприяють реалізації кожною людиною і громадянином прав, свобод, охоронюваних законом інтересів та обов'язків. Тому для з'ясування сутності гарантування вона надає визначення таких понять, як "захист" і "охорона" [1, с.24].

Захист - це заходи матеріально-правового та процесуально-правового характеру, це самостійне суб'єктивне право, яке відображає юридично закріплену можливість правомочної особи використати спеціальні засоби правоохоронного характеру. Захист прав, свобод та законних інтересів є такою формою їх забезпечення, яка відображає дію даного механізму, спрямовану на: припинення порушень прав, свобод та охоронюваних законом інтересів громадянина; ліквідацію будь-яких перешкод, що виникають при їх здійсненні; відновлення порушених прав, свобод та охоронюваних законом інтересів; притягнення особи, винної у скоєнні правопорушення, до відповідальності.

Оскільки захист прав, свобод та охоронюваних законом інтересів є необхідним і закономірним наслідком їх порушення, особливе місце в ньому посідає юридична відповідальність, яка виступає правовим засобом забезпечення охорони і захисту прав, свобод та охоронюваних законом інтересів і засобом забезпечення реалізації юридичних обов'язків. Забезпечення захисту здійснюється переважно за рахунок юридичних засобів.

Охорона - це система державних і громадських заходів організаційно-правового характеру. Можна сказати, що захист - це право, а охорона - обов'язок. Забезпечення охорони - це форма забезпечення прав, свобод та охоронюваних законом інтересів, яка виражає діяльність, спрямовану на запобігання будь-яким порушенням прав, свобод та охоронюваних законом інтересів громадянина шляхом усунення негативних факторів соціального середовища, які можуть спровокувати або полегшити порушення прав, свобод та охоронюваних законом інтересів особи.

Основною ж функцією гарантій є забезпечення дотримання виконання обов'язків державою та іншими суб'єктами у сфері реалізації прав особи. Об'єктом гарантій є суспільні відносини, зокрема трудові відносини, пов'язані з охороною та захистом прав людини, задоволенням майнових благ та інтересів громадян. Зміст гарантій динамічний і обумовлений їх цільовою, конституційно та функціонально спрямованістю, і залежить від суспільно-політичних, духовних та інших процесів, які відбуваються в країні на певних етапах її історичного розвитку.

П.М. Рабінович із співавторами пропонують наступну класифікацію юридичних гарантій [5, с.47]:

1. За безпосередніми цілями: превентивні (попереджувальні) - спрямовані на запобігання правопорушенням; припинюючі - спрямовані на припинення виявлених неправомірних дій; відновлюючі - спрямовані на усунення чи відшкодування негативних наслідків правопорушень; штрафні - спрямовані на покарання правопорушників.

2. За суб'єктами застосування гарантій: парламентські, президентські, судові, прокурорські, муніципальні, адміністративні, контрольні.

3. За видами юридичної діяльності (за основними стадіями реалізації права): правотворчі, правороз'яснювальні, правореалізаційні.

4. За онтологічним статусом у правовій системі: нормативно-документальні - норми права, роз'яснюючі (інтерпретаційні) акти загального характеру, правозастосувальні акти, які спеціально спрямовані на забезпечення та охорону законності; діяльнісні - що мають відношення до діяльності певних суб'єктів: а) по застосуванню юридичних норм; б) по реалізації нормативних та правозастосувальних актів, що гарантують законність.

А.С. Мордовець визначає дещо іншу класифікацію гарантій:

1. За сферою дії: внутрішньодержавні та міжнародні;

2. За способом викладення в нормативно-правових актах: прості інституційні гарантії; складні інституційні гарантії та змішані інституційні гарантії;

3. За підставою правового становища особи: загальні, спеціальні, індивідуальні гарантії

4. Організаційні гарантії: контрольні, процедурні, організаційно-технічні [2, с.461-465].

Значення юридичних гарантій за трудовим правом полягає в тому, що вони спрямовані на забезпечення неухильного виконання учасниками трудових правовідносин правових норм, дотримання ними правопорядку та принципу законності. Гарантії охоплюють широкий комплекс відносин, пов'язаних з виникненням, зміною та припиненням трудових правовідносин. До складу юридичних гарантій належать нормативно-правові та організаційно-правові гарантії [6, с.20].

Нормативно-правові гарантії - це сукупність правових норм, які регулюють умови та порядок реалізації прав і свобод громадян, а також заходи щодо охорони і захисту. Організаційно-правові гарантії включають створення механізму по охороні та захисту прав працівників, створення органів державної влади, до повноважень яких входить нагляд та контроль за додержанням трудового законодавства. В. Пересунько поділяє гарантії на загальні, спеціальні або додаткові [7]. Суттєвість загальних гарантій полягає в тому, що сферою їх застосування є всі працівники або більша їх частина. До загальних гарантій щодо зміни змісту трудового договору або його припинення, встановлення режиму робочого часу та часу відпочинку, забезпечення дисципліни, охорони праці.

На відміну від загальних, спеціальні юридичні гарантії поширюються не на всіх, а лише на окремі категорії працівників. Вони відбивають або статеву або вікову категорію працівників і службовців (жінки, молодь, пенсіонери, інваліди), або такі об'єктивні умови праці, за які законом встановлені спеціальні (додаткові) гарантії (наприклад, транспорт, зв'язку, працівників, що працюють на роботах з важкими та шкідливими умовами праці).

Д. Карпенко вважає, що юридичні гарантії трудових прав працівників у залежності від стадій розвитку право-

відносин можна поділити на три групи. Першу складають гарантії, що сприяють залученню працівників у сферу праці, другу - які забезпечують здійснення трудових прав, а третю - гарантії, спрямовані на поновлення порушених прав [8, с.16].

Рядом вчених обгрунтовується фундаментальна ідея про ефективність спеціальних юридичних гарантій, їх залежності від зрілості інститутів громадянського суспільства, правової держави, якості правотворчості та правозастосування [2, с.472]. Не можна не погодитись з російськими вченими щодо твердження, що соціальна політика держави, яка будується на принципі прожиткового мінімуму, повинна бути замінена ідеологією матеріального благоустрою на гідний рівень життя. Концепція матеріального благоустрою дозволить зробити ще один крок до зближення національного законодавства з нормами міжнародного права.

Варто звернути увагу на формулювання "застосування міжнародних договорів про працю і законодавства України". Кодекс законів про працю України та проект Трудового кодексу містять поняття "міжнародні договори" (КЗпП України - поняття "міжнародний договір або міжнародна угода"). Вважаємо, що повинна йти мова про застосування міжнародно-правових стандартів у сфері праці, що містяться в міжнародно-правових документах, та про міжнародні договори у сфері праці.

До юридичних гарантій належить уся система діючих у державі правових норм, передбачених юридичних засобів, спрямованих на конкретизацію прав і обов'язків, визначення порядку їх реалізації, захисту тощо. Ефективна організаційна діяльність органів влади є загальною умовою дієвості всієї системи гарантій прав, свобод, охоронюваних законом інтересів особи та належного виконання обов'язків. Першочергове значення має забезпечення реальних гарантій прав громадян та створення дієвих механізмів їх дотримання.

Заслугує уваги поняття механізму соціально-юридичного захисту прав людини, запропоноване російськими вченими [2, с.436-438]. Механізм соціально-юридичного захисту прав людини - це визначена система засобів та факторів, що забезпечують необхідні умови поваги всіх прав та основних свобод людини, які випливають з гідності особи, та являються істотними для її вільного і повноцінного розвитку. Функції механізму поділяються на охоронну, компенсаційну, інформаційну, виховну. Заслугує уваги точка зору дослідників, які виділяють в структурі механізму соціально-юридичного захисту прав людини дві взаємопов'язані сторони: статичну та динамічну.

Структура названого механізму включає: соціальні норми; правомірну діяльність суб'єктів прав людини і громадянина; гласність; громадську думку; гарантії: загальні, спеціальні (юридичні), організаційні; процедури; відповідальність; контроль; правову культуру [2, с.436-438].

Головна мета функціонування механізму - це захист суб'єктивних прав людини і громадянина. В завдання

механізму соціально-юридичного забезпечення прав людини входять охорона, захист і поновлення порушених прав, формування загальної і правової культури населення. Функції механізму поділяються на охоронну, компенсаційну, інформаційну, виховну. Заслугує уваги точка зору дослідників, які виділяють в структурі механізму соціально-юридичного захисту прав людини дві взаємопов'язані сторони: статичну та динамічну.

Статична сторона механізму включає в себе норми права; систему спеціальних правових засобів і інститутів (інститути гарантій, охорони, захисту та ін.); суб'єктів права (державу, її органи і організації, громадяни); різні форми правової відповідальності; об'єкт (діяння: правомірне або протиправне). Динамічну сторону механізму створюють різні форми організаційно-правової діяльності суб'єктів правоохорони (правотворча, правозастосувальна, контрольна-наглядна, правоохоронна).

Отже, у зв'язку з розвитком нової галузі знань, як "Загальна теорія прав людини" виникає необхідність розглядати соціальний захист за трудовим правом як соціально-юридичну категорію; нормативну форму впливу держави на трудові правовідносини; принцип трудового права, принцип діяльності державних органів і посадових осіб; функцію трудового права; основну ідею, що входить в ядро поняття прав людини. у відповідності з міжнародними та національними стандартами; рівень правової та політичної культури суспільства і держави; базис для створення реального режиму законності та підтримання правопорядку в державі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бояринцева М. Адміністративно-правовий статус громадян: до питання про склад елементів // Право України. -2002. -№ 8. -С.23-24.
2. Общая теория государства и права /Отв. ред. М.Н. Марченко. -Т.1. -М.: Зерцало, 2002.
3. Алехин А.П., Кармолицкий А.А., Козлов Ю.М. Административное право Российской Федерации. -М., 1997.
4. Толкачев К.Б., Хабибулин А.Г. Личные конституционные права и свободы граждан СССР: Система, характеристика, особенности реализации. -Уфа, 1990.
5. Рабинович П.М., Шмельова Г.Г., Луць Л.А. Загальна теорія права та держави. -Чернівці: Укр. вільний ін-т менеджменту і бізнесу, 1993.
6. Приходько С. Здійснення громадянами права на соціальний захист та гарантії його забезпечення // Право України, 2000. -№ 2.
7. Пересунько В. Класифікація юридичних гарантій трудових прав громадян // Право України. -2000. -№ 2. -С.93-95.
8. Карпенко Д.А. Гарантії трудових прав. -К., 1987.

Надійшла до редколегії 07.09.2004

ПОСТРИГАНЬ Т.Л. СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА КАК ГАРАНТИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ТРУДОВЫХ ПРАВ
Рассмотрены понятия, сущность, функции и классификация юридических гарантий трудовых прав работников.

POSTRIGAN' T.L. SOCIAL PROTECTION AS THE GUARANTEE REALIZATION OF LABOR RIGHTS
Concepts, essence, functions and classification of legal guarantees of labor rights of workers are considered.